

Makale Geliş | Received: 16.03.2025
Makale Kabul | Accepted: 21.03.2025
DOI: 10.18795/gumusmaviatlas.1658962

Adilhan ADİLOĞLU

Doç. Dr. | Assist. Prof

Akdeniz Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü, Antalya-TÜRKİYE
Akdeniz University, Faculty of Literature, Department of Turkish Language and Literature, Antalya-TURKIYE
ORCID: 0000-0002-7317-1500
adilhanadiloglu@akdeniz.edu.tr

Halimat Bayramukova'nın Şiirlerinde Kadın Teması

Öz

Çağdaş Karaçay-Balkar edebiyatının en önemli temsilcilerinden biri olarak kabul edilen Halimat Bayramukova aynı zamanda eski Sovyetler Birliği çapında çok tanınmış bir şair ve yazardır. Halimat Bayramukova 1943-1957 yılları arasında sürgün hayatı yaşayan Karaçay-Balkarların neredeyse ölmeye yüz tutan edebiyatını sürgün dönüşünde yeniden canlandıran, yönlendiren ve yöneten en önemli isimlerden biri olmuştur. Şair uzun yıllar boyunca Karaçay-Çerkes Devlet Kitapları Yayınevi müdürlüğü ile Karaçay-Çerkes Yazarlar ve Şairler Birliği Başkanlığı görevlerini yürütmüştür. Halimat Bayramukova şiir, roman, hikâye, deneme, piyes gibi muhtelif türlerde kaleme aldığı Karaçay-Balkarca ve Rusça olmak üzere toplam 35 kitabın müellifidir. Ayrıca şairin eserleri dünyanın pek çok yerinde ve elliden fazla dile tercüme edilerek yayınlanmıştır. Şairin vefatından sonra Halimat Bayramukova adının yaşatılması için Karaçay-Çerkes Cumhuriyeti Millî Kütüphanesine şairin adı verilmiştir. Bu çalışmada genellikle nesir türündeki eserleriyle bilinen Halimat Bayramukova'nın şiirleri üzerinde tematik ve metin merkezli bir inceleme yapılmıştır. Şairin eserlerinde işlediği konular hayatın bütün alanlarını kapsayacak şekilde oldukça geniş ve çeşitlidir. Bu çalışmada şairin şiirlerindeki hâkim temaların tamamını incelemek elbette mümkün olmadığı için kadın teması merkezli şiirleriyle sınırlandırılmıştır. Halimat Bayramukova kadın temasının hâkim olduğu şiirlerinde kadınları çeşitli yönleriyle ele almaktadır. Şair bazı eserlerinde kadını güçsüz, zayıf, ezilen, yumuşak, naif ve kırılğan olarak gösterirken, bazılarında nazik, zarif ve güzel olarak gösterir, bazılarında da sert, boyun eğmeyen ve sarsılmaz bir iradeye sahip güçlü bir kadın olarak öne çıkarır. Ancak hepsinde de bir zarafet ve sıcaklık hâkimdir.

Anahtar Kelimeler: Karaçay-Balkar edebiyatı, Halimat Bayramukova, Şiirde kadın teması.

The Theme of Woman in Halimat Bayramukova's Poems

Abstract

Halimat Bayramukova, who is considered one of the most important representatives of modern Karachay-Balkar literature, is also a poet and writer well-known throughout the former Soviet Union. Halimat Bayramukova played a crucial role in reviving, guiding, and shaping the nearly extinct literature of the Karachay-Balkars, who lived in exile between 1943 and 1957, upon their return. For many years, the poet served as the director of the Karachay-Cherkess State Book Publishing House and as the president of the Karachay-Cherkess Writers and Poets Union. Halimat Bayramukova is the author of a total of 35 books in Karachay-Balkar and Russian, in various genres such as poetry, novels, stories, essays and plays. In addition, the poet's works have been translated and published in many parts of the world and in more than fifty languages. Following her passing, the National Library of the Karachay-Cherkess Republic was named in her honor to preserve her legacy. In this study, a thematic and text-centered examination has been made on the poems of Halimat Bayramukova, who is generally known for her prose works. The subjects that the poet deals with in her works are quite wide and diverse, covering all areas of life. As it is not feasible to examine all the dominant themes in the poet's works within this study, we will focus on evaluating poems centered on the theme of women. Halimat Bayramukova addresses women in various aspects in her poems where the theme of women is dominant. In some of her works, the poet shows women as powerless, weak, oppressed, soft, naive and fragile, in others, she shows them as gentle, elegant and beautiful, and in others, she shows them as a strong woman with a tough, unyielding and unwavering will. Nevertheless, a sense of elegance and warmth prevails in all of them.

Keywords: Karachay-Balkar literature, Halimat Bayramukova, The theme of woman in poem.

1. Giriş

Çağdaş Karaçay-Balkar edebiyatının en önemli temsilcilerinden biri olarak kabul edilen Halimat Bayramukova aynı zamanda çok sayıda Rusça eseri olması sebebiyle eski Sovyetler Birliği çapında da çok tanınmış bir şair ve yazardır. Kendisinin daha özelde çağdaş Karaçay edebiyatının tartışmasız en önemli temsilcisi olduğunu söylemek de yanlış olmayacaktır. Halimat Bayramukova gerçekten de 1943-1957 yılları arasında sürgün hayatı yaşayan Karaçay-Balkarların neredeyse ölmeye yüz tutan edebiyatını, Karaçay-Balkarların sürgünden ata yurtlarına dönmesinden sonra yeniden canlandıran, yönlendiren ve yöneten en önemli isim olmuştur. Şair çok uzun yıllar boyunca Karaçay-Çerkes Devlet Kitapları Yayınevi müdürlüğü ile Karaçay-Çerkes Yazarlar ve Şairler Birliği Başkanlığı görevlerini yürütmüştür (Karalanı & Borlaklanı, 1975, s. 91).

Halimat Bayramukova şiir, roman, hikâye, deneme, piyes gibi muhtelif türlerde kaleme aldığı Karaçay-Balkarca ve Rusça 35 kitabın müellifidir. Şairin ölümünden sonra kendi adıyla Moskova'daki Elbrusoid Vakfı tarafından biri Karaçay-Balkarca, biri de Rusça olmak üzere iki kitabı daha yayınlanmıştır. Ayrıca şairin eserleri dünyanın pek çok yerinde ve elliden fazla dile tercüme edilerek yayınlanmıştır. Yazar 1983 yılında *Ahır Köçkünçülük* (Son Sürgün) adlı ilk Karaçay-Balkarca millî operanın librettosunu (sözlerini) kaleme almış (beste Salim Kırımskiy) ve yine aynı yıl *Tukumsuz Kelin* (Ailesiz Gelin) adlı ilk Karaçay-Balkarca millî müzikal komedinin metnini yazmıştır (beste Azret Aliy Bayramukov). Şairin *Tukumsuz Kelin* adlı müzikal komedisi Karaçay-Çerkes ve Kabardey-Balkar cumhuriyetlerinin muhtelif şehir ve köylerinde üç yüzden fazla sahnelenerek bir rekora imza atmıştır (Karalanı vd., 2011, s. 41).

2. Hayatı ve Eserleri

Halimat Bayramukova 15 Ağustos 1917 tarihinde bugün Rusya Federasyonu'na bağlı Karaçay-Çerkes Özerk Cumhuriyetinin Hurzuk kasabasında orta hâlli ve dört çocuklu bir ailenin en küçük çocuğu olarak doğmuştur. Babası *Başçı Bayramukov* yaşadığı kasabada tanınmış bir marangoz ustası, annesi *Nürsoltan Keminat Aydınova* ev hanımı olmakla birlikte profesyonel olarak yün ve keçe işleriyle uğraşmak suretiyle evine gelir getiren çalışkan bir kadındır. Halimat Bayramukova henüz üç yaşındayken babasını kaybetmiş ve küçük yaşta yetim kalmıştır. İlk ve orta okul eğitimini Hurzuk kasabasındaki Rus okullarında almıştır. Şairin hayatında ilkökul öğretmeni *Angelina Nikolayevna Koşorezova* ile ortaokul öğretmeni *Fedor Fedoroviç Fisenko*' çok önemli rolü vardır. Öğretmenlerinin çok başarılı bir öğrenci olan Halimat Bayramukova'ya kalem, defter ve kitap gibi hediyeler vererek onu okumaya teşvik etikleri bilinmektedir. Ortaokul öğretmeni F. Fisenko daha sonraları şairin edebiyata meraklı ve yetenekli olduğunu keşfederek okuması için ona *M. Lermontov*'un *Bela* adlı kitabını hediye etmiştir. Kendisine hediye edilen ilk kitap olması sebebiyle şair ortaokul öğretmeni ve bu hediyein kıymetini ömrü boyunca unutmamıştır (Karalanı & Borlaklanı, 1975, s. 92).

Halimat Bayramukova ortaokulu bitirdikten sonra 1933 yılı başlarında öğretmenlerinin de ısrarıyla Mikoyan-Şaharda (bugünkü Karaçay-Şahar) açılan Sağlık Meslek Lisesine kaydını yaptırır. Ancak bir müddet sonra ablasının vefat etmesi üzerine annesine bakmak için okuluna ara vermek zorunda kalır ve Hurzuk kasabasına geri döner. Burada Komünist Parti Komsomol (gençlik kolları) teşkilatında ve parti lokalinde sekreter olarak çalışmaya başlar. Halimat Bayramukova burada çalıştığı dönemde Komünist Partinin direktifleriyle sahnelenen piyesleri seyredince tiyatronun halkın eğitimi ve yönlendirilmesinde ne kadar etkili bir araç olduğunu fark etmiş, bu sebeple kendisi de kısa piyesler yazmaya başlamıştır. Böylelikle şair sadece okuyucu olarak değil, bizzat yazar olarak edebiyat sahasına ilk adımlarını atmış olur. Aynı yılın sonlarına doğru yarım bıraktığı okuluna geri döner. Büyük çoğunluğu Rus öğrencilerden oluşan okulunda Rusçasını da iletir. Şair başarılı bir şekilde bu okulundan mezun olduktan sonra 1937 yılında sağlık ocağı kurmak üzere Kiçibalık köyünde sağlık görevlisi olarak ilk görevine başlar. Burada sağlık ocağını kurmuş, köylülerin sağlık problemleriyle yakından ilgilenmiştir. Aynı yılın sonlarına doğru Kızıl

Oktyabr köyü sağlık ocağına müdür olarak tayin edilmiş, ayrıca çalışkanlığı sebebiyle Karaçay bölgesi Komünist Parti Komsomol teşkilatı genel sekreterliğine getirilmiştir (Karanlı vd., 2011, s. 49).

Bu arada dönemin muhtelif gazete ve dergilerinde şairin makaleleri, haberleri, röportajları, şiirleri ve çevirileri yayınlamaya başlamıştır. 1938 yılı başlarında şairin ilk Karaçay-Balkarca *Kralıma* (Ülkeme) başlıklı şiiri ile yine aynı yıl ilk Rusça *Dolores Ibarruri* başlıklı şiiri yayınlanmıştır (Bayramuklanı, 1996, s. 231). Şair daha Sağlık Meslek Lisesinde öğrenci iken, İspanya'da cumhuriyetçiler ile milliyetçiler arasında cereyan eden iç savaş sırasında Bask kökenli *Dolores Ibarruri*'nin mücadelesinden ve *Maria Teresa Leon*'un şiirlerinden çok etkilenmiş, birkaç kız arkadaşıyla birlikte dilekçe vererek cumhuriyetçilerin safında İspanya'daki iç savaşa katılmak istediğini bildirmiştir. Aradan çok uzun yıllar geçtikten sonra şair Moskova'da Dolores Ibarruri ve Bulgaristan'da Maria Teresa Leon ile tanışma ve sohbet etme imkânını bulmuştur (Bayramuklanı, 2008, s. 492). Şair bunun dışında A. *Puşkin*, M. *Lermontov*, V. *Mayakovski* ve K. *Hetagurov* gibi meşhur şairlerin eserlerini Rusçadan Karaçay-Balkarcaya çevirerek yayınlamıştır. Şairin bütün bu edebî faaliyetlerini yakından takip eden *Kızıl Karaçay* gazetesinin genel yayın yönetmeni *Abdülkerim Baykulov* bizzat kendisi yanına giderek şairi gazetede çalışmaya davet etmiş ve 1938 yılı sonlarına doğru şair *Kızıl Karaçay* gazetesinde çalışmaya başlamıştır. Artık sevdiği işi yapmaya başlayan şair kısa zamanda yükselerek gazetenin edebiyat masası şefi olmuştur. Şair aynı yıl yüksek tahsil yapmak için pedagoji enstitüsüne de kaydını yaptırmıştır (Akbaev vd., 1965, s. 335).

1939 yılı Halimat Bayramukova'nın edebiyat sahasında yükselişinin başlangıcını oluşturur. O yıl şairin *Eki Cüreke* (İki Kalp) adlı ilk kitabı yayınlanır. Bu eser iki genç arasında yaşanan bir aşkı anlatan tek perdelik bir piyestir. Bu dönem, İkinci Dünya Savaşı'nın hemen öncesi sebebiyle edebiyat sahasında işlenen konular daha çok *vatan savunması* temasını ihtiva etmekteydi. Dolayısıyla şairin bu ilk eseri Komünist Parti tarafından pek hoş karşılanmamışsa da okuyucu tarafından çok beğenilmiştir (Karanlı, 1996, s. 252). Aynı yılın sonlarına doğru Güney Osetya'nın başkenti Orconikidze şehrinde meşhur Oset şairi *Kosta Hetagurov*'un 80. doğum günü dolayısıyla düzenlenen edebiyat toplantısına dönemin Sovyet Karaçay Yazar ve Şairler Birliği başkanı *Hasan Bostanov*'un da teşvikiyle Halimat Bayramukova gönderilir. Şair burada bütün Sovyetler Birliği çapında meşhur şair ve yazarlarla tanışma ve onlara edebî kabiliyetini gösterme imkânını bulur. Ayrıca bu toplantıda Sovyet Yazarlar ve Şairler Birliği Genel Başkanı *Aleksandr Fadeyev*'in olması ve Halimat Bayramukova'ya büyük ilgi göstermesi, şairin edebî kariyerinde adeta bir sıçrama etkisi yaratmıştır. Aynı yılın sonunda şair hemen Sovyet Yazar ve Şairler Birliği üyeliğine kabul edilmiş ve müteakiben sırasıyla; Karaçay Komünist Parti Komsomol Teşkilatı başkanlığı, Sovyet Karaçay Yazarlar ve Şairler Birliği başkanlığı ve Karaçay Devlet Kitap Yayınevi müdürlüğü görevlerine getirilmiştir (Karanlı & Borlaklanı, 1975, s. 94).

Halimat Bayramukova, Karaçay-Balkarların sürgün edilmesinin öncesinde, 1941 yılında *Davut Baykulov*'un şiirlerinin çoğunlukta olduğu *Ata Curt Üçün Alga: Karaçay Poetleri Cırları* (Vatan İçin İleri: Karaçay Şairlerinin Şiirleri) adlı bir şiir antolojisi yayınlamıştır. Halimat Bayramukova'nın da şiirlerinin yer aldığı bu antolojide Komünist Partinin de isteği üzerine *vatanın düşmana karşı savunulması* teması işlenmektedir. Daha sonra şairin vatan savunmasıyla ilgili olarak 1942 yılında Kızıl Karaçay gazetesinde *Mahtav Tulparlaga* (Kahramanlara Methiye) ve *Zoya Kosmodemyanskaya* başlıklı şiirleri de yayınlanmıştır. Halimat Bayramukova'nın ziraat mühendisi olan ilk kocası *Hanapi Tokov*'un 1942 yılında Alman işgaline karşı savaşmak için Kızıl Orduya yazılması üzerine şairin kendisi de kısa bir müddet sonra Kızıl Orduya yazılarak savaş boyunca askerî hemşire olarak görev yapmıştır. Şair savaş döneminde de boş durmamış, savaşla ilgili haber ve makaleler yazarak muhtelif gazete ve dergilerde yayınlamıştır. 2 Kasım 1943 tarihinde Karaçayların ata yurtlarından Kazakistan, Kırgızistan ve Özbekistan'ın muhtelif yerlerine sürgün edilmesi üzerine kendisi de apar topar Kazakistan'a sürgün gitmiştir. Bu arada kocası Hanapi Tokov da 6 Kasım 1944 tarihinde Çekoslovakya'da Almanlar tarafından öldürülmüştür. Yaklaşık

on dört yıl boyunca Kazakistan'da sürgün hayatı yaşayan şair burada geçen yıllarında muhtelif okullarda Rusça öğretmeni olarak çalışmıştır. Sovyet rejimi tarafından yasaklandığı için bu süre zarfında şairin hiçbir eseri yayınlanmamıştır. Oldukça çileli geçen sürgün hayatının sonra ermesine yakın bir dönemde 1956-57 yılları arasında Kırgızistan ve Kazakistan'da yayınlanan *Çaşavubuznu Bayragı* (Hayatımızın Bayrağı, Frunze, 1956), *Birge Cırlayık* (Birlikte Şarkı Söyleyelim, Frunze, 1957), *Taşa Cüreken* (Saf Yürekten, Frunze, 1957), *Ciltinle: Karaçay Cırcılamı Kıvırları bla Nazımları* (Karaçay Şairlerin Ağıtları ve Şiirleri, Almatı, 1957) adlı şiir antolojilerinde Halimat Bayramukova'nın şiirlerine de yer verilmiştir (Hubıylanı vd., 1976, s. 49-55).

Şair 1957 yılında halkıyla birlikte sürgünden yurduna döner ve böylelikle yarım kalan edebî faaliyetlerine yeniden başlama imkânı bulur. Çok geçmeden birbiri ardına Karaçay-Balkarca kaleme aldığı şiirlerini içeren eden *Birinçi Atlamla* (İlk Adımlar, Çerkessk, 1958) ve *Süygen Tavlarım* (Sevgili Dağlarım, Çerkessk, 1959) adlı eserleri ile Rusça ilk şiir kitabı olan *Lııblu ya jızn* (Hayatı Seviyorum, Çerkessk, 1959) adlı eseri yayınlanır. Bu arada sürgün döneminde evlendiği, kendisi gibi yazar ve şair olan ikinci kocası *Hamzat Kobanov*'dan 1960 yılında ayrılır. Kısa bir süre sonra kendisine Komünist Partiye üye olması şartıyla Moskova'daki meşhur *Maksim Gorki Edebiyat Enstitüsünde* yüksek tahsil yapma imkânı sunulur. Şair bu teklifi kabul ederek 1963 yılında buradan mezun olur. Müteakiben Komünist Partinin isteği üzerine Moskova Mesleki Eğitim Dairesi'ne bağlı Devlet Yüksek Edebiyat Kurslarında bir yıl daha yüksek eğitim alır. Moskova'daki eğitimlerini tamamladıktan sonra memleketine dönen şair Sovyet rejimi tarafından Karaçay edebiyatının yeniden oluşturulması çalışmalarında oldukça etkili bir konuma getirilmiştir. Şair ilk önce Karaçay-Çerkes Devlet Kitap Yayınevinin başına getirilmiş, bilâhare on beş yıldan fazla bir süreyle Karaçay-Çerkes Şair ve Yazarlar Birliği başkanlığını yürütmüştür (Adiloğlu, 2005a, s. 83-84).

Halimat Bayramukova gerek şiir ve gerekse nesir sahasında pek çok kıymetli eser vermiştir. Birbiri ardına yayınlanan eserleriyle bütün Sovyetler Birliği çapında meşhur olmuştur. Ayrıca kendisi eski Sovyetler Birliği döneminde eserleri Rusçaya tercüme edilerek yayınlanan Türk kökenli ilk kadın şairdir (Şaman, 1997, s. 16). Halimat Bayramukova'nın hayatta iken şiir, roman, hikâye, deneme, piyes gibi muhtelif türlerde kaleme aldığı Karaçay-Balkarca ve Rusça 35 kitabı yayımlanmış, eserlerinin bir kısmı 50'den fazla dile tercüme edilmiştir. Şair son eseri *Çaşavum: Artobiografıyalı Kitap* (Hayatım: Otobiyografik Kitap, 1996) adlı kitabının yayımlanmasından kısa bir süre önce 79 yaşında iken 8 Kasım 1996 tarihinde vefat etmiştir. Şairin ölümünden sonra Moskova'da faaliyet gösteren Elbrusoid Vakfı şairin kendi adıyla biri Karaçay-Balkarca *Cokedan Bar Bolub Kalsam Bir Künde: Saylamala* (Yoktan Var Oluversem Bir Günde: Seçmeler, 2008) adıyla, diğeri de Rusça *Tyoply Lıven Nadejd* (Sıcak Umut Yağmuru, 2008) adıyla olmak üzere iki eserini yayımlamıştır. Karaçay-Çerkes Cumhuriyeti Cumhurbaşkanlığının 08.12.2000 tarih ve 76 sayılı kararnamesiyle Halimat Bayramukova adının yaşatılması için Karaçay-Çerkes Cumhuriyeti Devlet Milli Kütüphanesine şairin adı verilmiştir.

Halimat Bayramukova'nın eserleriyle ilgili olarak Türkiye'de de çalışmalar yapılmıştır. Yazarın en önemli eserlerinden biri olarak kabul edilen, Karaçayların on dört yıllık sürgün hayatını anlatan *Ontört Cıl* (On Dört Yıl, 1990) adlı romanı Dr. Yılmaz Nevruz tarafından Türkiye Türkçesine çevrilerek önce *İki Kasım Bin Dokuz Yüz Kırk Üç* (1995) adıyla, sonra *Kafkaslar Ağlıyor: 14 Yıl* adıyla yayımlanmıştır. Yazarın Türkiye'de yayınlanan bu eseri üzerine birkaç tahlil makalesi de yayımlanmıştır. Halimat Bayramukova'nın bilhassa romanları ve hikâyeleri üzerine Türkiye'de yapılan en kapsamlı ve güzel çalışma Feride Aliyeva'nın *Halimat Bayramuk'un Hayatı, Edebî Şahsiyeti ve Mensur Eserleri* (2018) adlı yüksek lisans tezidir. Çalışmada Halimat Bayramukova'nın Karaçay-Balkarca ve Rusça yayımlanmış olan şiir kitapları hakkında kısa bilgiler verildikten sonra, Karaçay-Balkarca yayınlanmış *Cılla bla Tavla* (Yıllar ve Dağlar), *Çolpan* (Sabah Yıldızı), *Möleke* (Melek) ve *Ontört Cıl* (On Dört Yıl) adlı romanları ile *Karçanı Üydegisi* (Karça'nın Ailesi), *Tungan* (Yeni Doğan),

Üy Tamada (Aile Reisi), Bar Bala Bar (Git Çocuğum Git) gibi toplam 25 hikâyenin genişçe özetleri verilmiş ve bunların oldukça derinlemesine tahlilleri yapılmıştır.

3. Sanat Anlayışı

Halimat Bayramukova'nın şiirleri bütünüyle ele alındığında onun toplumcu-gerçekçi sanat anlayışına sahip bir şair olduğunu söylemek mümkündür. Bütün toplumcu-gerçekçi şairler gibi o da sanatın toplum için yapılması gerektiğini savunur. Yani ona göre halk yapılan sanatı anlayabilmeli ve sanatın içeriği de toplumsal olmalıdır. Şair eserlerinde genellikle açık ve anlaşılır bir dil kullanmaktadır. Bazı şiirlerinde birtakım simge ve semboller kullandığı görülsede bunların hiçbirisi öyle gizli ve gizemli değil, hepsi de anlaşılır niteliktedir. Şair gerek Karaçay-Balkarca ve gerekse Rusça kaleme aldığı şiirlerinde çoğunlukla serbest nazım tekniği kullanmıştır.

Toplumcu-gerçekçi şairler eserlerinde genellikle ideolojik bir tutum sergileyerek siyasi bir içerik oluşturmaktadırlar. Halimat Bayramukova şüphesiz sosyalist ideolojiye ve Sovyet rejimine yürekten bağlı samimi bir komünisttir. Ancak bunları açıktan dile getirmek suretiyle eserlerini bir propaganda malzemesi hâline getirmemiştir. Yeni rejimin ve yeni hayatın heyecanı ve coşkusuyla gençlik yıllarında kaleme aldığı Sovyet rejimini ve liderlerini öven şiirleri ile II. Dünya Savaşı sırasında başta kocası olmak üzere pek çok aile ferdini ve dostlarını kaybetmesinden ötürü belki intikam hissiyle kaleme aldığı düşmanı yok etme ve vatan savunması temalı şiirlerini hariç tutarsak şairin eserlerinde sosyalist ideolojiyi ve Sovyet rejimini açıkça övdüğü görülmemektedir. Elbette bazı şiirlerinde onun örtülü bir şekilde sosyalizme ve Sovyet rejimine olan bağlılığını hissedilmektedir. Ancak kesinlikle onun Sovyet rejiminin bayraktarlığını yapan bir *partizan şair* olduğunu söylemek mümkün değildir. Toplumcu-gerçekçi sanat anlayışına sahip olmasına binaen şair eserlerinde toplumun genelinde yaşanan sıkıntıları işlerken, tek bir insanın günlük hayatındaki zorlukları dile getirmekten de çekinmemektedir. Şair elbette gerek devlet yönetiminde bazı aksaklıkların ve gerekse bazı yöneticilerdeki birtakım eksikliklerin olduğunu görmektedir. Ancak bütün bu olumsuzlukları şiirlerinde açıkça dile getirdiğini söylemek pek mümkün değildir. Yani şair eserlerinde Sovyet rejimini ve yöneticilerini açıkça övmediği gibi eleştirmekten de imtina etmektedir. Bunu da o dönemin tehlikeli şartları göz önüne alındığında olağan karşılamak gerekmektedir.

Sovyet edebiyatında gerek nesirde ve gerekse şiirde en çok işlenen konular *eski hayat-yeni hayat çatışması* üzerine kurulmuştur. Bu tema Halimat Bayramukova'nın eserlerinde de çokça işlenmiştir. Şair eserlerinde Sovyet rejiminin gelmesinden önceki sosyal yapıyı, eğitim konusunu, din adamlarını, batıl inançları, kadınların maruz kaldığı haksızlıkları ve başlık parası gibi bazı eski gelenekleri eleştirmiştir. Ancak pek çok Sovyet şairi gibi *eski hayat* şeklinde adlandırılan Sovyet rejimi öncesindeki dönemin millî değerlerini tümünden reddetmemiştir. Şair pek çok eserinde bazen açıkça, bazen de örtülü bir şekilde Karaçay-Balkar halkının bazı âdet ve geleneklerinin muhafaza edilmesi gerektiğini vurgulamıştır. Yani şair millî değerlerin tümünden kötülenmesine veya reddedilmesine karşıdır. Hatta bazı eserlerinde açık bir şekilde toplum için zararlı olan millî âdet ve geleneklerimiz ortadan kaldırılmalı, ancak öyle güzel ve faydalı âdet ve geleneklerimiz vardır ki onlar eskiden olduğu gibi bugünkü Sovyet hayatımızda da bize lâzımdır mesajını vermektedir. Yani şair *yeni hayat* şeklinde adlandırılan Sovyet hayatını ve onun getirdiği yenilikleri benimsemek ve savunmakla birlikte millî değerlerden tamamen vazgeçmemiştir.

Pek çok Sovyet şairi için vatan veya anavatan kavramı Sovyetler Birliğinin bütünüyle anlamlandırılır. Halimat Bayramukova için vatan kavramı ise öncelikle doğduğu yer olan Hurzuk kasabası ile onu çevreleyen dağlar ve ormanlarla başlamaktadır. Sonrasında şiirlerinde çokça dile getirdiği özgürlük uğruna savaşmış can verilen çok uluslu Sovyet vatani gelir. Bütün insanlığın sevgi, dostluk ve kardeşlik bağlarıyla birleşip kaynaştığı nihai vatan ise dünya gezegenidir. Yani şairin doğup büyüdüğü öz vatani dağların ve ormanların arasında kaybolmuş ya da izole olmuş küçük bir köy değil, evrensel insan medeniyetinin bir parçasıdır. Şair bütün sıkıntılarını ve

sevinçlerini doğduğu köyle birlikte yaşar. Şair bir eserinde doğduğu bu küçük köyün dünya gezegeninin yaşamıyla kaynaşması düşüncesini tüm dünyayı gözler önüne seren televizyon imgesiyle anlatır (Berberov, 2015, s. 108-109).

Halimat Bayramukova'nın şiirlerinde yerelden ulusala ve oradan da evrensele doğru bir yöneliş vardır. Şair için evrensel değerler çok önemlidir. Ancak bu evrensel değerler sadece dünyanın herhangi bir yerindeki evrensel değerler değil, atalarından kendisine miras kalan yerel değerlerdeki evrensel nitelikli millî değerlerdir. Şair eserlerinin önemli bir kısmında masal, destan ve halk anlatısı gibi millî değerler içeren kaynaklardan yararlanır. Eserlerinde işlediği bütün bu millî değerlerin içerisinde; insan sevgisi, yaşama sevinci, ahlaki değerler, vatan sevgisi ve tabiat sevgisi gibi unsurları ön plana çıkarır ve onları evrensel açıdan anlatmaya çalışır. Şairin yerelden evrensele doğru yönelişinin ulaşmak istediği temel hedefi; insanın yüceliği, çalışmanın ve emeğin kutsallığı, bilginin önemi, samimiyet ve duyarlılık gibi hasletlerle donatılmış insanların vasıtasıyla dünyanın daha güzel ve yaşanılır hâle gelmesidir (Ordokova, 2001, s. 7-8).

Halimat Bayramukova'nın şiirlerinin en önemli özelliği duygularının samimiyeti, dostluk, kardeşlik, sevgi, aşk, iyilik ve güzelliştir. Hemen hemen bütün şiirlerinde bu unsurları görmek mümkündür. Ancak *Güzelliğin Kölesiyim* başlıklı şiirinden de anlaşılacağı üzere şairin ulaşmak istediği nihai evre her bir canlı ve cansız varlıktaki soyut ya da somut güzellik (estetik) kavramıdır (Bayramukova, 1977, s. 190):

Güzelliğin kölesiyim ben bu hayatta
Yüreğim hazırdır onu içmeye doyaya
Böyle kölelik insanı kanatlandırdığı için
Razıyım ben hep köle olarak kalmaya.

Şairin burada sonsuza kadar kölesi olarak kalmak istediği güzellik kavramından kastedilen elbette canlı veya cansız bir varlığın sadece fizikî bakımdan güzel görünümü değildir. Onun kastettiği güzellik kavramında gözle görülen nesneler, kulakla işitilen bir müzik, dil ile tadılan bir yemek, koklanan bir çiçeğin kokusu gibi beş duyu ile algılanan güzelliklerle birlikte güzel ahlâk gibi soyut kavramlar da yer almaktadır. Yani şair için güzellik aynı zamanda doğruluktur, adalettir, erdemdir, iyiliktir ve yüceliktir.

4. Kadın Teması

Halimat Bayramukova'nın şiirlerinde işlediği konular hayatın bütün alanlarını kapsayacak şekilde oldukça geniş ve çeşitlidir. Bu çalışmada şairin eserlerindeki hâkim temaların tamamını incelemek elbette mümkün olmayacağı için sadece merkezinde kadın temasının yer aldığı şiirler değerlendirilmiştir. Halimat Bayramukova kadın temasının hâkim olduğu şiirlerinde kadınları çeşitli yönleriyle ele almaktadır. Şair bazı eserlerinde kadını güçsüz, zayıf, ezilen, yumuşak, naif ve kırılgan olarak gösterirken, bazılarında nazik, zarif ve güzel olarak gösterir, bazılarında da sert, boyun eğmeyen ve sarsılmaz bir iradeye sahip güçlü bir kadın olarak gösterir. Ancak hepsinde de bir zarafet ve sıcaklık hâkimdir (Karalanı, 1996, s. 259).

4.1. Ezilen Kadın

Bütün toplumcu-gerçekçi şairler gibi Halimat Bayramukova da toplumun kadına yönelik geleneksel algısını eleştirmiştir. Buna göre şair eserlerinde; kızların başlık parası karşılığında küçük yaşta ve istemediği biriyle evlendirilmesi, kadınların sadece ev işleriyle sınırlandırılması ve dış dünyadan soyutlanarak eve hapsedilmesi, kız çocuklarının eğitimden mahrum edilmesi gibi konuları ele almıştır. Şair bu konuları işlediği eserlerinde kadını çaresiz ve sindirilmiş bir şekilde gösterirken, toplumun kadına olan geleneksel bakışını sert bir şekilde eleştirmekte ve haklı olarak toplumsal mücadelede ve çağdaşlaşma yolunda kadının en önemli unsur olduğunu söylemektedir. Şair *Kadınlar Kurultayına* (1957) başlıklı şiirinde *eski hayat-yeni hayat çatışması* teması temelinde Sovyet rejiminin gelmesinden önceki eski hayat döneminde Karaçay-Balkar kadınlarının içinde

bulundukları kötü vaziyeti anlatmaktadır. Buna göre sürekli aşağılanan ve sırtından sopa eksik edilmeyen kadınlar Sovyet rejimi geldikten sonraki yeni hayat döneminde artık erkeklerle eşit konuma gelmişler ve layık oldukları yerlere sahip olmuşlardır (Bayramuklanı, 1959, s. 94-95):

Gün yüzü görmeyen Dağlı kadını
Çok sabretti kendisini aşağılayan sözlere
Her bir taraftan çepeçevre kuşatılarak
Engeller konuldu üzüm karası gözlere

Kırk canı var kızın diye baba evinde
Belini doğrultmadan hep onu ezdiler
Saçı uzun, aklı yok diye koca evinde
Sırtından sopayı eksik etmediler

Kadınlar artık eşit oldu yeni hayatta
Layık oldukları mevkileri aldılar
Saçlarının uzun olduğu kadar
Akıllarının da uzun olduğunu anladılar.

Şairin bir başka ezilen kadın temasını işlediği *Sarboşun Bir Günü* (1955) başlıklı şiirinde ayyaş bir kocanın zulmü altında yaşayan Aminat adlı bir kadının çileli hayatı gözler önüne serilmektedir. Buna göre ayyaş koca her akşam arkadaşlarını eve toplayarak içki âlemleri yapmakta, karısı Aminat'ı da bu içki âlemlerinde adeta bir hizmetçi gibi kullanmaktadır. Bu arada ayyaş koca arkadaşlarına iyi hizmet etmediği bahanesiyle sürekli olarak Aminat'ı hem sözleriyle aşağılamakta ve hem de fiziksel şekilde ona şiddet uygulamaktadır (Bayramuklanı, 1959, s. 107-110):

Karısını ayak altında ezmeyen
Onu dövüp de kanını dökmeyen
Adamı da erkekten saymayın
Kadını da insandan saymayın

Aminat'ın sağ yeri yok vücudunda
Çocuğu sıkıca sarılmış kucağında
Soluksuz kalmış, ağlıyor her ikisi de
Nasıl can dayansın bu zulüme?

Kadına fikrini soran delidir
Kadın dediğin insan değildir
Annesine, babasına sıradan
Küfrediyor ar, namus bırakmadan

Bir kış gününde kapının önüne
Getirdiler ölmüş bedenini arabayla
Donmuş haldeydi bulduklarında
Doluydu cepleri içki şişeleriyle.

Şairin yukarıda verilen her iki şiirinde de ezilen kadının maruz kaldığı ruhsal ve fiziksel şiddet dile getirilmektedir. Ancak her iki şiirde de Karaçay-Balkar kadınlarının geçmişte neredeyse cehennem zulmü altında yaşıyorlarmış gibi yansıtılmış olması biraz abartılı görünmektedir. Karaçay-Balkarların Sovyet rejimi öncesi eski hayatında kadınların durumu şairin yansıttığı kadar kötü değildir. Sovyet rejimi öncesinde, Karaçay-Balkarların bazı tarihî halk türkülerinde de yansıtıldığı üzere, kadınların birkaç münferit olay dışında yaşamış olduğu haksızlıkların hacmi ve niteliği şairin bu iki şiirinde yansıttığı seviyede değildir. Kaldı ki 19. yüzyılda *Julius von Klaproth* gibi bazı Avrupalı yazarların kaleme aldığı Kafkasya seyahatnamelerinde bile özellikle Karaçay-Balkar kadınlarının toplumdaki etkin ve saygın konumları karşısında hayret etmekten kendilerini alamadıkları görülmektedir (Adiloğlu, 2005b, s. 74).

Sovyet rejiminin gelmesiyle birlikte Karaçay-Balkar kadınlarının durumunda olumlu yönde gelişmeler elbette olmuştur. Mesela kız çocuklarının eğitimi, kadınların çalışma alanlarındaki artışı ve mesleki bakımdan uzmanlaşmaları, kamusal alana dahil olmaları, erkeklerle eşit hak ve özgürlüklere sahip olmaları gibi birçok konuda olumlu gelişmeler yaşanmıştır. Ancak bu gelişmelerin hepsi sadece Sovyet rejimi sayesinde değil, Sovyet rejiminden önceki Çarlık Rusyasına ve dolayısıyla onun hakimiyetindeki milletlere Avrupa'da yaşanan kadın hak ve özgürlükleri konusundaki gelişmelerin etki etmesiyle başlamıştır. Yani hiç şüphesiz ki Sovyet rejimi gelmeseydi

de Rusya'nın ve onun hakimiyetinde olan milletlere mensup kadınların durumunda olumlu gelişmeler olacaktı. Sovyet rejimi öncesinde ve sonrasındaki dönemlerde özellikle kadın hak ve özgürlükleri meselesi ele alınırken bu konunun her dönemin kendi şartlarına göre değerlendirilmesi gerekmektedir. Sovyet rejimi öncesi dönemde Çarlık Rusyası genelinde yarı feodal ve erkek egemen toplum yapısındaki kadının konumu ile endüstrileşme sürecine girmiş bir toplum yapısındaki kadının konumu mukayese edilmemelidir. Sonuç olarak, Halimat Bayramukova'nın yukarıda verilen iki şiiri Sovyet rejiminin propagandası çerçevesinde kaleme alınmış (veya o şekilde yayınlanmış)tır.

4.2. Güçlü Kadın

Halimat Bayramukova'nın şiirlerinde kadın her zaman güçsüz, zayıf ve kırılgan bir varlık olarak anlatılmaz. Tam aksine şairin pek çok şiirinde görüleceği üzere güçlü kadın imajı daha ön plandadır. Şair bazı şiirlerinde kadının fiziki gücünü ön plana çıkarmak suretiyle kadınların da fiziksel yönden güçlü olduklarını ve bu bakımdan da erkeklerden geri kalmayacaklarını anlatır. Bunun en açık örneği, şairin eski Karaçay-Balkar efsanelerinden faydalanan 1958 ve 1963 yıllarında yayınlanan *Orayda* başlıklı iki farklı manzumesinde görülmektedir. Şairin bu iki eserinde, Karaçay-Balkar kültüründe günümüzde de sürdürülen *gelin merasimi şarkısı* olan Orayda'nın teşekkülüne açıklık getirmekte ve söz konusu bu şarkının kahramanı olan Orayda isimli bir genç kızın fiziksel gücüne dikkat çekmektedir.

Şairin mitolojik unsurlara da yer vermek suretiyle 1963 yılında yayınlanan ikinci eserinde çok eski çağlarda kendisine yeterince kulluk etmedikleri için Tanrının gazabına uğrayan Karaçayların mücadelesi anlatılmaktadır. Buna göre Tanrı da Karaçayları cezalandırmaya karar verir. Bunun için dünyada kendisine vekil tayin ettiği bir hükümdarı ordusuyla birlikte Karaçayların üzerine gönderir. Savaş başlamadan önce iki taraf arasında bir güreş müsabakası düzenlenir. Hükümdarın boylu poslu ve en güçlü pehlivanı ile başında kalpağı ve yüzünde bir maskeyle Karaçayların ince yapılı bir güreşçisi karşı karşıya gelir. Herkes hükümdarın pehlivanının galip gelmesini beklerken, Karaçayların ince yapılı güreşçisi hükümdarın pehlivanını tuttuğu gibi havaya kaldırıp sırt üstü yere indirir. Hükümdar kendi pehlivanını yenen Karaçaylı güreşçiyi tanımak için yüzünü açmasını isterse de güreşçi hükümdarın bu isteğini reddeder. Bunun üzerine hükümdarın adamları güreşçiyi yakalayıp zorla başından kalpağını alıp, yüzündeki maskeyi indirdiklerinde güreşçinin uzun saçları omuzlarına dökülür ve güzel yüzü de meydana çıkar. Böylelikle bu ince yapılı güreşçinin Karaçayların savaşçı kızı Orayda olduğu anlaşılır (Bayramuklanı, 1963b, s. 5-25).

Şairin 1958 yılında kaleme aldığı ilk eserinde ise hikâye daha yakın bir zamanda, tahminen 18. yüzyılda geçmektedir. Hikâyede anlatılanlara göre Karaçaylar arasında her yıl güreş müsabakası düzenlenmektedir. Ağabeyinin hastalanması üzerine onun elbiselerini giyerek ve yüzüne maske takarak müsabakaya katılan Orayda adında bir genç kız, genellikle her yıl şampiyon olan Teberdi köyünden bir güreşçiyi yenerek şampiyon olmayı başarır. Müsabakayı düzenleyen heyet üyeleri yüzünden maskeyi çıkarıp yeni şampiyonun kim olduğunu açıklamasını isterler. Orayda bunu reddeder, ancak orada bulunan muhafızlar zorla yeni şampiyonun başından kalpağını ve yüzünden maskesini çıkarınca kendisinin kız olduğu ortaya çıkar (Bayramuklanı, 1959, s. 180):

İpek saçları omuzlarına döküldü
Utancından yüzü kıpkırmızı oldu
Bütün hayatı üzüntüye boğuldu
Adı sahtekâr kalacak yüzyıllar boyu

Halk şaşkınlıktan bakakaldı orada
Gözünü ayıramıyor erkek güreşçi de
Erkek değil, güzeller güzeli Orayda
Çaresizlikten gülümsüyor kendisi de.

Bu durum Karaçay geleneklerine göre bütün toplumu ilgilendiren bir utanç vesilesi hâline gelir. Birincisi bir kızın bir erkekle güreşmesi geleneklere aykırıdır. İkincisi de Karaçayların en meşhur ve şampiyon güreşçisinin bir kıza yenilmiş olmasıdır. Bu çifte utancı gizlemek için Orayda ile Teberdi köyünün şampiyon güreşçisinin evlendirilmesine karar verilir. Gelin yani Orayda

damat evine götürülmek üzere baba evinden çıkarılırken orada toplanan halk Orayda'yı hem güreş müsabakasında şampiyon olduğu için ve hem de evlenmesi sebebiyle tebrik etme maksadıyla hep bir ağızdan ve sesli olarak belli ezgiyle 'orayda, orayda, orayda' diye tekrarlanan nakarat şeklinde bir şarkı terennüm ederler. Gelin damat evine getirildiğinde de yine aynı şekilde bir ezgi eşliğinde 'orayda, orayda, orayda' şeklinde aynı nakarat söylenir. Belli bir ezgi eşliğinde söylenen bu 'orayda' sözleri zamanla bütün düğünlerde gelinin baba evinden çıktığı zaman ve damat evine girdiği sırada söylenen bir gelin merasimi şarkısı hâline gelir (Bayramuklanı, 1959, s. 173-181). Şair bu eserinde eski bir halk efsanesini yazıya geçirirken doğrudan doğruya bir kadının fiziksel gücüne dikkat çekmektedir.

Halimat Bayramukova'nın şiirlerinde güçlü kadın teması daha çok *kahraman Sovyet kadını* üzerinden yürümektedir. II. Dünya Savaşı sırasında Sovyetler Birliğinde yaklaşık iki yüz bin kadın Kızıl Orduya alınarak cepheye gönderilmiştir. Ayrıca Almanların işgal ettiği bölgelerde ortaya çıkan direniş hareketlerine katılan kadınların da sekiz yüz bin civarında olduğu tahmin edilmektedir (Aleksiyeviç, 2002, s. 12). Şairin II. Dünya Savaşını konu alan pek çok şiiri vardır. Bunların büyük bir kısmı vatanın düşmana karşı savunulması, Kızıl Orduya methiye gibi düşmana karşı kin ve nefret söylemleri içeren, coşkulu ve marş özelliğini taşıyan propaganda amaçlı şiirlerdir. Bir kısmı da savaşın seyrinde büyük rol oynayan ve önemli görevler üstlenerek canlarını vatan için feda eden kahraman Sovyet kadınına idealize eden şiirlerdir. Bu arada şairin bizzat kendisi de Kızıl Orduya yazılarak savaş döneminde muhtelif cephelerde hemşire olarak görev yapmıştır. Şair bazen sıcak çatışmalar içerisinde de kalarak savaş felaketine çok yakından şahit olmuş ve savaşın kadının inceliğine uygun olmayan bir yüzü olduğunu kendi gözleriyle görmüştür. Şairin savaş öncesinde kaleme almış olduğu *Asker Olmayı Öğrenen Kızlar* (1941) başlıklı şiirinde vatanın düşman saldırısı karşısında davet beklemeden kendi istekleriyle Kızıl Orduya katılan kadınların durumu anlatılmaktadır (Bayramuklanı, 2008, s. 171):

Sırtımızda tüfekler, cebimizde bandajlar
Asker olmayı öğretiyorlar bize
Güçlkle eğilip bükülüyor bedenlerimiz
Birer ince dal gibiyiz bu ağır yükün altında
Davet beklemeden kendimiz geldik
Vatanın bize ihtiyaç duyduğu zamanda.

Şairin savaşın sona ermesinden sonra kaleme aldığı *Kırklı Yılların Kızları* (1966) başlıklı şiirinde erkeklerle omuz omuza savaşan genç kızların hayatlarının baharını dahi yaşayamadan vatanları uğruna can verirken cephe gerisinde kalan pek çok genç kızın da cephede savaşan askerler için yiyecek ve giyecek tedarik etmek için aç, susuz ve yarı çıplak kalarak perişan bir hâlde ve gözyaşı içerisinde hayatlarına veda ettikleri anlatılmaktadır (Bayramuklanı, 1969, s. 28-29):

Romantik idiler onların her biri
Erkeklerle beraber gittiler savaşa
Onlar da parka giydiler erkekler gibi
Bir kısmı evlerinde kaldı yarı çıplak
Aç ve susuz şekilde gözyaşları akarak
Giden de geride kalan da savaştı hepsi.

Sovyet-Rus edebiyatında "Kahraman Sovyet Kadını" temasının en bilinen sembol ismi Zoya Kosmodemyanskaya (1923-1941) adında genç bir Rus kadınıdır. Almanların Moskova'yı işgal etmesi üzerine Rus halkı "partizan" adı altında örgütlenerek Almanlara karşı direnişe geçmiştir. Bu örgütlerin birinde yer alan ve Almanlara epece bir zayıf verdiren Zoya Kosmodemyanskaya 1941 yılı aralık ayında Almanlar tarafından yakalanmış ve kendisi henüz 18 yaşında iken Moskova meydanında halkın gözü önünde idam edilmiştir. Bu olay bütün Rusya'da halk nezdinde büyük bir infial yaratmış, buna paralel olarak gerek basın yayın organlarına ve

gerekse edebiyat sahasına büyük etkisi olmuştur. Halimat Bayramukova'nın 1943 yılında kaleme aldığı *Zoya Kosmodemyanskaya* başlıklı şiirinde Zoya Kosmodemyanskaya'nın Alman askerleri tarafından uzunca bir süre işkence edildikten sonra idam sehpasına çıkarılırken meydana toplanan halka dönerek yaptığı hitabı sergilenmektedir (Hubiylanı, 1957, s. 205-207):

İdam sehpasına çıkarılırken
Gülümseyerek halkına doğru
Bakarak cesurca haykırdı
Ölmekten korkmuyorum
Yanıyor intikam ateşiyle yüreğim
Er ya da geç zafer bizimdir
Bu faşistlerden korkmuyorum.

Halimat Bayramukova'nın *Zoya Kosmodemyanskaya* başlıklı şiirinden başka yine buradakine benzer bir temayı ihtiva eden *Zalihat* (1963) adında bir eseri daha vardır. Bu eserde *Karaçaylı Zoya Kosmodemyanskaya* şeklinde bilinen *Zalihat Erikgenova* (1913-1942) adında genç bir Karaçaylı kadının Almanlar tarafından işkence edilerek öldürülmesi anlatılmaktadır. Almanlar Kuzey Kafkasya'yı işgal ederek Karaçay topraklarına girdikleri zaman burada dağınık hâlde bulunan Sovyet birlikleri ve yerli halktan oluşan milis güçlerinin direnişiyle karşılaşmıştır. Bu sırada Kızıl Karaçay gazetesi yazı işleri müdürlüğü ve Uçkulan bölge mahkemesinde hakimlik görevlerini yürüten Zalihat Erikgenova hemen Alman işgaline karşı örgütlenen partizan (milis) güçleri arasında irtibat subaylığı görevini üstlenmiş, Zelençuk müfrezesinde makineli tüfeğiyle bizzat sıcak çatışmalara da katılmak suretiyle Almanlara karşı büyük zaiyatlar verdirmiştir. Bu arada kocası *Yunus Orusov* da Leningrad cephesinde Kızıl Ordu saflarında Almanlara karşı savaşmaktadır. Böylelikle Almanlar tarafından takibe alınan Zalihat Erikgenova Kumuş köyü yakınlarında tutuklanarak Narsana (Kislovodsk) şehrine götürülmüş ve günlerce hapishanede işkence görmüştür. Kendisinden herhangi bir bilgi alınamayacağı anlaşılınca Narsana yakınlarında bir dağ kanyonuna götürülerek burada kurşuna dizilmek suretiyle idam edilmiştir (Koyçuyev, 1995, s. 127-128).

Halimat Bayramukova, mesai arkadaşlığı ve dostluğu olan Zalihat Erikgenova'nın Almanlar tarafından infaz edilmesi haberini alınca çok üzümüştür. Şair hemen bir şiir yazıp yayınlamanın onun anısını yaşatmak için yetersiz olacağını düşünmüş, onun mücadelesini halka daha iyi anlatmak ve anısını sonsuza kadar yaşatmak için 1960-1963 yılları arasında büyük bir titizlikle *Zalihat* adlı manzumesini kaleme almıştır (Karayeva, 1966, s. 244-253). Sadece Halimat Bayramukova'nın değil, bütün Karaçay-Balkar edebiyatında önemli bir yeri olan bu eserde başından sonuna kadar şairin Zalihat Erikgenova'ya duyduğu sevgisi ve onu kaybetmenin getirdiği derin üzüntüsü hissedilmektedir. Ayrıca bu eser Karaçay-Balkar edebiyatında kaleme alınmış ilk Sovyet tipi tarihî-kahramanlık manzumesidir (Karanlı, 1996, s. 267)

Halimat Bayramukova'nın bu eseri müstakil bir kitap şeklinde yayınlanmıştır. Eser *Rabat Künle* (Rahat Günler), *Kara Künle* (Kara Günler), *Sermeşüv* (Çarpışma) ve *Türmede* (Hapishanede) gibi başlıkları içeren on üç bölümden ve toplam 122 sayfadan oluşmaktadır. Eserde, Zalihat Erikgenova'nın şahsında vatani için canını feda eden kahraman Sovyet kadını idealize edilmektedir. Eserin son kısmında Zalihat Erikgenova'nın Sovyet vatani için yiğit bir şekilde can vermesi karşısında tabiatın aldığı vaziyet dikkate şayandır. Ayrıca şair de Zalihat Erikgenova için kaleme almış olduğu bu eserini onun mezarı başında diz çökmüş hâlde okumak suretiyle ona duyduğu minnetini ifade etmiştir (Bayramuklanı, 1963a, s. 5-121):

Karanlık gecenin gözlerine perde indi
Boz kayalıklar öfkeden titredi
Düşmana karşı dönüp gürledi
Doğan güneşin çehresi hüznünlendi

Elbruz dağından bu zulmü seyreden
Gelip kondu oraya kara bir bulut
Güneş o gün yeryüzünü aydınlatmadı
Güzel yüzünü düşmana göstermedi

Yaşlıya, gence göğsünü siper ederek
Halk unutmaz zor günde onu koruyanı
Mezarının baş ucunda diz çökerek
Alıp geldim huzuruna yazdıklarımı.

Halimat Bayramukova'nın şiirlerinde güçlü kadın temasının işlendiği isimlerden biri de *Olga Berggolts* (1910-1975) adında bir Rus kadın şairidir. Sovyet edebiyatında özellikle II. Dünya Savaşı sırasında Leningrad kuşatmasının gerçekleştiği dokuz yüz gün boyunca şehir radyosunda yaptığı konuşmaları ve okuduğu şiirleriyle aç ve perişan hâldeki halka destek olmasıyla meşhur olan Olga Berggolts bu yayınlar sayesinde Leningrad şehrinin gücü ve kararlılığının sembolü hâline gelmiştir. Şair *Olga Berggoldts* (1970) başlıklı şiirinde ona karşı olan hayranlığını dile getirmekte ve onun kendisi için bir idol olduğunu ifade etmektedir (Bayramuklanı, 1977, s. 67-68):

Eceli hep peşinden sürükleyerek
Ölüp de düşmanı sevindirmedi
Hayatımın yönü, pusulası oldun
Sensiz bir gün bile yürümedim

Dokuz yüz gün hep seninleydim
Hiç çıkarmadım parkayı üstümden
Çok uzakta olsam da kuşatmadan
Senin kadar payımı aldım o zulümden

Çaresiz kaldığım zor günlerimde
Dik dur, cesur ol dedim hep kendime
Kuşatmada kalan Olga Berggoldts gibi
Güçlü ol en ümitsiz günlerinde bile.

Halimat Bayramukova şiirlerinde Sovyetler Birliği sınırları dışında, dünyanın çeşitli yerlerinde bütün hayatlarını özgürlük mücadelesine adanmış kadınları da konu almıştır. Hatta şairin 1938 yılında kaleme aldığı ilk şiirlerinden biri olan *Dolores Ibarruri* başlıklı eseri bunlardan biridir. *La Pasionaria* (Tutku Çiçeği) lakabıyla tanınan Bask kökenli Dolores Ibarruri (1895-1989) İspanya iç savaşı sırasında Cumhuriyetçiler safında mücadele eden dünyaca meşhur kadın liderlerden biridir. Çok araştırmamıza rağmen şairin Dolores Ibarruri başlıklı şiirine maalesef ulaşamadık. Şairin gerek Karaçay-Balkarca ve gerekse Rusça yayınlanan eserlerinde bu şiirine yer verilmemiştir.

Bunun dışında şairin dünyaca tanınmış Cezayirli kadın direnişçi *Cemile Buhayrad* (1935) hakkında kaleme almış olduğu bir şiiri vardır. Ülkesini işgal eden Fransızlara karşı millî direniş hareketine katılarak silahlı mücadeleye giren Cezayirli kadın direnişçi ve halk kahramanı Cemile Buhayrad 1957 yılında girdiği bir çatışmada yaralı olarak ele geçirilmiş ve üç yıl kaldığı esaret süresince korkunç işkencelere maruz kalmıştır. Bütün bu gelişmeleri yakından takip eden Halimat Bayramukova kaleme aldığı *Cemile Buhayrad* başlıklı şiirinde Cezayirli kadın direnişçinin mücadelesine olan hayranlığını dile getirmekte ve bir insanın hayatının ancak mensup olduğu halkının özgür olmasıyla anlam kazanabileceğini ifade etmektedir (Bayramuklanı, 1959, s. 31):

Genç yaşında çektin zindan azabını
Özgürlüğe kavuşturmak için halkını
Yüzlerce yıl yaşayıp da bu dünyadan
Boş yere geldi geçti pek çok insan
Halkın özgür değilse nedir ki hayat

Yaşamak anlamı çıkar mı bundan.

Fransız mahkemesi terörist olmakla suçlayıp kendisine idam cezası verince hâkime gülerek cevap vermesi Cemile Buhayrad'ı Cezayir direnişinin sembolü hâline getirmiştir. Hakkında verilen idam kararı dünya genelinde büyük tepkilere neden olunca cezası müebbet hapse çevrilmiştir. Daha sonraları Cezayir bağımsızlığını kazanınca 1962 yılında serbest bırakılmış, kendisi Cezayir'de bir kahraman gibi karşılanmış ve Afrika direnişinin simgesi hâline gelmiştir.

4.3. Kadın ve Eski Gelenekler

Halimat Bayramukova bazı şiirlerinde toplumda eskiden beri süregelen, işlevini yitirmiş veya yarardan ziyade zararı olan bazı eski âdet ve gelenekleri kadın teması üzerinden eleştirmektedir (Karalanı, 1996, s. 258). Mesela *Kolhoz Kızı* (1957) başlıklı şiirinde; sabah erkenden kalkarak, güle oynaya neşeli bir şekilde çiftlikte çalışmaya giden bir işçi kız karakterinde *başlık parası*, *çeyiz* ve bilhassa *dil tutma* gibi kadınlar açısından olumsuz işlevi olan ve toplumda sürdürülmeye devam eden bazı gelenekler eleştirilmektedir (Bayramuklanı, 1959, s. 82-84):

Kolhoz kızı der ki, evleneceğim kişi	Konuşmadan durabilir mi bir insan
Çalışkan olacak, işte beni geçecek	Çok eskiden vardı öyle bir zaman
Benim için başlık parası vermek yerine	Çileli bir hayatın varsa konuşmayabilirsin
Bana işte becerikli olduğunu gösterecek	Yüreğin neşeyle doluysa dilini tutabilir misin?
Kayın validemin gönlünü hoş ederim	Ben öyle köşelerde yüzümü örtüp
Çeyiz yerine ona hamaratlık gösteririm	Başımı eğerek süzülüp duramam
Dil tutmam, benimle evlenecek bunu bilsin	Bilmem ki dar gelir öyle yerler bana
Bunun için hiç kimse bana ayıp etmesin	Bunalırım ben oralara sığamam.

Şair eserinde bu gelenekleri haklı olarak eleştirmektedir. Özellikle de *dil tutma* (gelinin aile büyüklerine hürmeten konuşmaması) geleneği geçmişte insanların hayatında büyük tehlikeler yaratan, hatta can kaybına bile yol açacak şekilde büyük facialara sebep olan ve topluma hiçbir faydası olmayan kötü bir gelenektir.¹ Halimat Bayramukova da bu sebeple eserinde bu geleneği eleştirmekten geri durmamıştır. Şairin söz konusu bu eski gelenekleri eleştirdiği *Bizim Gelin* (1951) başlıklı başka bir şiiri daha vardır. Eserde görünüşte eski geleneklere bağlı ve aile büyüklerine son derece hürmetkâr olan bir yeni gelinin aslında ne kadar cahil, kaba, saygısız ve görgüsüz olduğu tasvir edilmek suretiyle bu tür eski geleneklere bağlı insanların iki yüzlülüğü gözler önüne serilmektedir (Bayramuklanı, 1959, s. 134-139):

Eve girdiğimde beni görünce hemen yüzünü örttü	Birden ayağım takıldı tökezledim, düşer gibi oldum
Bir köşeye çekilip bana hürmeten ayakta bekledi	İstemeden de olsa orada bir kadının ayağına bastım
Bir konuşsaydı, bir yüzünü görseydim diye bekledim	Sen aptal mısın nesin dedi kadın sınırdan titreyerek
Hiç konuşmadı, yüzünü açmadı, sağ olsun gelinim	Üstüme devrilecektin dikkat etsene dedi öfkelenerek

¹ Eski zamanlarda bu geleneğin çok sıkı bir şekilde sürdürüldüğü Kafkasya'da gerçekten yaşandığı iddia edilen bir rivayeti nakledelim; eski Karaçay-Balkar geleneklerine göre bir gelin aile büyüklerinin yanında konuşamaz ve herhangi bir şekilde çocuğuyla ilgilenemez. Bir gün evde küçük bir çocuk sağa sola koştururken ayağı kayıp birden odanın köşesinde yanmakta olan büyük bir ocağın içine düşüverir. O anda odada çocuğun annesi ve kayın pederi vardır. Dedesi torununun ocağa düştüğünü fark etmez. Anne ise kayın pederine hürmeten dil tutma geleneğinden ötürü çocuğun ocağa düştüğünü söyleyemez ve kendisi de çekip kurtaramaz. Böylelikle küçük çocuk ocakta yanarak feci bir şekilde ölür. Bu gelenek yakın zamanlara kadar Türkiye'deki Karaçay-Balkarlarda da sıkı bir şekilde sürdürülmüştür. Bununla ilgili bizzat annemin başından geçen bir olayı nakletmek istiyorum. 1940'lı yılların başlarında annem henüz yeni yürümeye başladığı küçük bir çocuk iken, evlerinin arka bahçesinde oynadığı sırada bahçenin köşesinde bulunan bir kör (susuz) kuyuya düşer. O sırada bahçede ninem ve kayınbiraderi bulunmaktadır. Ninem annemin kuyuya düştüğünü fark eder. Ancak yapacağı bir şey yoktur, çünkü ninem o sırada kayın biraderine hürmeten dil tutmaktadır. Yani kendisine seslenip de ondan yardım isteyemez. Nihayetinde aklına şöyle bir çözüm gelir; hemen kayın biraderinin yanına giderek ona önce el kol işaretleri yapar, kafasını sağa sola sallar, sonra bir kuyuya doğru koşar, bir de ona doğru koşar. Ninem birkaç defa bunu tekrarlayınca kayın biraderi durumu anlar ve küçük çocuğu (annemi) kuyudan çıkarır.

Onun edebine, hürmetine razı geldi gönlüm
Çeyizle gelen hediyemi alıp evime döndüm
Çeyiz nasıldı, gelin nasıldı diye sordular bana
Pek güzel, pek edepi diye cevap verdim onlara

Aradan bir yıl geçti, gelini ikinci defa göremedim
Sonra gelini, annemi, eşi dostu bir göreyim dedim
Pazara gittim, hediyeler aldım, onlara götürmek için
Pazar dönüşü çeşmenin yanında durdum su içmek için

Epeyce azarladı beni koca burunlu bir kadın
Kaçtım oradan çabucak arkama bile bakmadım
Annemlere geldim, sordum nerede yeni gelin
Alışveriş yapmak için pazara gitmiş yeni gelin

Ah gelinim gelse de bir görsem diye bekliyorum
Geliyor gelin, gelmek üzere, nihayet geldi gelin
Kapıdan girdi ilk önce iri yarı bir koca burunlu
Aşırı şişmanlıktan kaldıramıyor bacağı, kolunu

O bana baktı, ben ona baktım, bakakaldık birbirimize
Selamlaşmak için uzatamadık, güç gelmedi ellerimize
Şaşkınlıktan konuşamadık, tek bir söz gelmiyor dilimize
Kaskatı kesildik, dilimiz çekildi, perde indi gözlerimize.

Şairin kadın temasıyla ilgili kaleme aldığı *Süt Makinesi* (1954) başlıklı şiirinde *gelin-kaynana* *çekişmesine* dikkat çekilmektedir. Eserde gelinlerini çekiştiren dedikoducu yaşlı kadınlar hicvedilmekte ve bu tip yaşlı kadınların hürmet edilmeye layık olmadığı söylenmektedir. Şair bu yaşlı kadınların gelin oldukları zamanları hatırlamalarını, gelinlerin de ileride bir gün kaynana olacaklarını düşünmelerini söyleyerek birbirlerine karşı daha anlayışlı davranmaları gerektiğini öğütlemektedir (Bayramuklanı, 1959, s. 131-133):

Gelinlerden bir fayda yok dedi
Sütünü makineye koyarken Baydu
Gelinim uykuya hiç doymuyor
Tabakları yıkayıp kaldırmıyor

Tembeldir, çalışmayı sevmiyor
Süt kovaşını bile temizlemiyor
Kolhoz işlerinde sondan gidiyor
Süslenip gezmeyi pek seviyor

Söylediklerinizin hepsi bomboş
Dedi içlenerek yaşlı Zübeyde
Ne söylesem yüzünü ekşitiyor
Dışlerini de sıkarak çemkiriyor

Ah keşke bir hatırlasalardı
Gelin oldukları zamanları
Ah keşke gelinler de düşünselerdi
Kaynana olacakları zamanları.

Şair gelin-kaynana çekişmesiyle ilgili olarak kaleme aldığı *Nine ile Torunu* (1978) başlıklı şiirinde torununu uyutmak için ninni söyleyen bir ninenin gelinini (bebeğin annesini) çekiştirmesi hicvedilmektedir. Yaşlı nine torununa “gelin çekiştirmeli ninniyi” söylerken kendisi de uykuya dalarak maalesef bebeğin üzerine yığılıverir (Bayramuklanı, 2008, s. 162-163):

Torununa ninni mırıldanıyor ninesi
Ninnide gelininden şikâyet ediyor
Bebek ‘agu’ diye karşılık verdiğinde
Ninesi de bunu ‘evet’ gibi anlıyor

Canavar gibi görüyor kaynanasını
Bazı gelinler ‘ham’ diye içine yutuyor
Bebek ‘agu’ diye karşılık verdiğinde
Ninesi de bunu ‘evet’ gibi anlıyor

Sana bizzat kendim kız bulacağım
Hürmet edip, bir dediğini iki etmeyecek
Bebekten ‘agu’ diye bir ses gelmedi
Bebeğin üzerine yığılıp kalmıştı ninesi.

4.4. Kadın ve Annelik

Halimat Bayramukova şiirlerinde aile kavramının önemine ve özellikle çocukların yetiştirilmesinde en önemli pay sahibi olan annelerin yüceliğine dikkat çeker. Karaçay-Balkarlarda

hem aile kavramının önemi ve hem de anneye olan hürmetin derecesi çok yüksektir. Şair bunun da mensubu olduğu halkın kültürünün bir parçası olduğunu ve bu tür millî değerlerin asla unutulmaması gerektiğini vurgulamaktadır. Eserlerinde açık bir şekilde annenin kıymetini bilmenin ve ona her daim hürmet etmenin zamanımızda da korunması gereken güzel geleneklerden biri olduğunu ifade etmektedir.

Halimat Bayramukova küçük yaşlarında iken babasını kaybederek yetim kalmıştır. Bu sebeple annesi ona hem babalık hem de annelik yapmıştır. Annesine çok düşkün olan şair maalesef sürgün hayatı sırasında annesini kaybetmiştir. Annesi ölmeden önce şaire sürgün yerinde ölürse naaşının ata yurdu Kafkasya'ya götürülmesini vasiyet etmiştir. Ancak şair annesinin bu vasiyetini yerine getirememiştir ve bunun için de büyük üzüntü duymaktadır. Bu keder ve üzüntüsünü *Kadın Öldü* (1964) başlıklı şiirinde anlatırken, üstü kapalı da olsa ilk defa bir şiirinde halkının haksız yere sürgün edilmesini dile getirmektedir (Bayramuklanı, 2008, s. 31):

Bir gece ansızın öylece geliverdi korkunç bir felaket Feryada kulaklar tıkanmış, yok kimsede bir feraset Sorgusuz sualsiz bir kamyonun arkasına yığıldılar Götürüp bir çölün sıcak kumlarına fırlatıp attılar	Tutamadım, engel olamadım, incecik ip koptu Senin makberin de eklendi binlercesinin yanına Yüreğimde kapanmayan bir yaradır vasiyetin Borç yüklemiştin: bırakmayın beni buralarda
Senin hayatını korumak olmuştu bütün hayatım Kaderin ilmik ilmik bizim için ördüğü ağları Koparmadan sağlam tutmaktı bütün çabalarım Ah ne yazık, o gücün karşısında incelen bağları	Biliyordun senin o temiz kalbin tecellisini adaletin Zincirleri, prangaları paramparça ederek geleceğini Ah ne yazık, çaresizim, borçluyum, ödeyemedim Sensiz döndüm, yerine getiremedim vasiyetini.

Halimat Bayramukova şiirlerinde anne ile çocuk arasındaki ilişkiye ve çocuk yetiştirmenin önemine değinmeden geçmez. Şair *Üç Anne ile Üç Çocuk* (1957) başlıklı şiirinde oldukça ilginç bir hikâye anlatmak suretiyle iyi ve hayırlı evladın ancak iyi bir annenin iyi bir eğitim ve terbiyesiyle yetiştirilebileceğini söyler. Buna göre eserin hikâyesi kısaca şöyledir; üç kadın su almak için köy çeşmesine giderler. Kovalarına su doldururken kadınlardan ikisi sürekli olarak birbirlerine oğullarını överler. Üçüncüsü ise hiçbir şey söylemeden sessizce diğer ikisini dinler. Kadınlar kovalarını suyla doldurup evlerine dönerken yolda oğullarıyla karşılaşır. Çocuklardan ikisi annelerinin etrafında hoplayıp, zıplayıp birtakım şaklabanlıklar yaparak anneleriyle alay ederler. Çeşme başında konuşmayan üçüncü kadının oğlu ise hemen koşarak annesinin elinden suyla dolu kovaları alıp ona yardımcı olur. Daha sonra anneler yollarına devam ederken bir ihtiyarla karşılaşır. Kadınlardan yine ikisi, hangimiz daha güzeli, hangimizi beğendin diye ihtiyarla eğlenirler. İhtiyar kadınları şöyle bir süzerek cevap verir (Kobanlanı, 1957, s. 38-39):

Ben üç kadın değil, üç çocuk görüyorum
Annesine evlatlık görevini yapan şu dedi
Su kovalarını taşıyan çocuğu işaret ederken
Kimi beğendiğini belli edercesine gülümsedi.

Şair bu eserinde çocuk yetiştirmenin önemine, bozuk aile yapısına ve bazı kadınların uygun olmayan davranışlarına dikkat çekerken; bir kadının topluma ve ailesine karşı sorumluluklarını, nasıl davranması gerektiğini bir ihtiyarın tavrı ve sözleri vasıtasıyla dile getirmektedir. Şair kadınları olumsuz yönde etkileyen bazı eski âdet ve gelenekleri sert bir şekilde eleştirirken; toplumun bütününe ilgilendiren bazı eski kadın davranış kalıplarının devam etmesi gerektiğini, aynı şekilde çocuk yetiştirmek konusunda da geleneksel aile yapısının muhafaza edilmesinin elzem olduğunu vurgulamaktadır. Pek çok alanda modernleşmeyi savunan şairin kadınların özellikle topluma karşı davranışları ve çocuk yetiştirme konusunda geleneksel bir anlayış içerisinde olduğu görülmektedir (Karanlı vd., 2011, s. 44).

4.5. Kadın Olmak

Halimat Bayramukova bazı şiirlerinde kadın olmayı bir değer olarak yüceltir ki zaten şairin sanat anlayışının oluşmasındaki en önemli bileşenlerden biri de kadın olmaktır. Şair insan olabilmenin en önemli hususiyetleri arasında bir insanın öncelikle başka bir insanı, özellikle de bir kadını sevebilme vasfının olması gerektiğini söyler. Aynı şekilde bir kadının özellikle karşı cinse olan duygularını ifade edebilmesi de insan olmanın gerektirdiği hasletlerden biridir. Şair bu düşüncelerini *Ben Bir Kadınım* (1964) başlıklı şiirinde şöyle ifade etmektedir (Bayramuklanı, 1969, s. 109):

Ben senin yanında bir kadını	Sabah düşen çiğle büyüyen
Benden çok seven biri olamaz	Bir zezem damlasıyım ben
Asla seni bu dünyada	Sana doğru damlayan
Hafif bir esintiyim ben	Başka bir şey içme diye sen
Gizlenen senin saçlarında	Bir başka erkekle karşılaştığımda
Set koydum sana ben	Bir başka erkek olurum ben
Başkası erişemez sana	Bir başka kadınla karşılaştığında
Ben bahçede bir gülüm	Bir başka kadın ol diye sen.

Şair bir eserinde kız çocuklarına verilen isimlerin onların hayatında gerçekten etkili olup olmadığı konusunu ele almakta ve bunu bizzat kendi ismi üzerinden irdelemeye çalışmaktadır. Şairin *Verin Benim Adımı Kız Çocuklarına* (1985) başlıklı şiirinde konuya yaklaşımı oldukça ilginçtir. Buna göre çocuklara verilen isimlerin onların kişilik gelişiminde, tavır ve tutumlarında önemli bir etkisi yoktur. Elbette kendilerine verilen isimle ilgili duygusal çağrışımların çocukların üzerinde bir etiketleme oluşturabilir. Yani çocuğa geçmişte sevilen ve yüceltilen bir şahsın ismi verilmişse çocuk ilerleyen zamanlarda belki buna uygun rollere girebilir, buna uygun şekilde davranabilir ve hayatının bazı önemli anlarında buna uygun anlam bağları kurabilir. Bunun sonucunda da ona verilen bu ismi kendisini bir tanımlayan hâline getirebilir. Bu açıdan bakıldığında anne ve babalar çocuklarına isim koyarken onlara olmasını istedikleri kişilerin isimlerini verirler. Yani daha açık bir ifadeyle burada anne ve babaların çocuklarına isim koyarken aslında kendi hayallerini koydukları söylenebilir. Ancak şair hayatın gerçekliği veya bir insanın hayatını oluşturan toplumsal şartlar göz önüne alındığında çocuğa konulan belirli bir anlam yükünü taşıyan bir ismin o çocuğun hayatının şekillenmesinde etkisi olmadığı kanaatini taşımaktadır. Çünkü ona göre bir insan toplumsal bir varlıktır ve onu şekillendiren taşıdığı ismi değil, içinde yaşadığı toplumsal şartlardır.

Öte yandan şair eserinde konuya bir de sanatsal açıdan yaklaşarak “anne ve babanın hayalleri”ni yani “olanı değil de olmasını istediği” mevzuyu dile getirmekten de geri durmamaktadır. Şair kendine konulan ismin de elbette geçmiş zamanlarda yaşayan ve ailesinin hafızasında iz bırakan bir kadının ismi olduğunu ve bu sebeple ailesinin kendisine bu ismi verdiğini söylemektedir. Devamında ona göre; ismi kendisine verilen kadına da muhtemelen daha eski zamanlarda yaşamış ve bir şekilde tarihe iz bırakmış başka bir kadının ismi verilmiştir. Bu kadınların her ikisinin de yaşadıkları zamana ve içinde bulundukları toplumsal şartlara göre belki iyi, belki de kötü hayatları olmuştur. Onlar ancak kaderin onlara yazdığı, yani içinde yaşadıkları zamanın ve toplumun belirlediği şartlar dahilinde kısıtlı bir şekilde yaşayabilmişlerdir. Şair ise onlara göre kendisini daha şanslı görmektedir. Şair kendisinden önce aynı ismi taşıyan ve kısıtlı imkânlar dahilinde yaşayan bu iki kadının kendisinin müspet şartlardaki hayatını yaşamalarının imkânsız olduğunu ve onların bu hayatı ancak hayal edebileceklerini söylemekte ve onların bu hayalinin de kendisi tarafından gerçekleştirildiğini ifade etmektedir. Elbette şairin de gerçekleşmeyen birtakım hayalleri, ümitleri ve sevinçleri vardır. Şair işte bütün bu gerçekleşmeyen hayallerinin de kendisinden sonra gelecek nesillerde ismini taşıyacak kız çocuklarının gerçekleştirmesini arzu etmektedir. Böylelikle bir kuşaktan diğer kuşağa geçen ismi aracılığıyla kadınlar sürekli bir ilerleyiş hâlinde olacak ve hayallerin gerçekleşme imkânı ve fırsatları artacaktır.

Eserde söz konusu bu “kadının ilerleyiş hikâyesi” gerçekten de çok güzel bir şekilde ifade edilmektedir (Bayramuklanı, 2008, s. 25):

Bana adı verilen kadın yaşamıştır	Üçümüz de aynı adı taşıyoruz ama
Küçük evinde hayatta kalmak için	Üçümüz de doğmuşuz farklı zamanda
Sessizce kaderine boyun eğerek	Sizin adınız bende yeniden doğmuşsa da
Çocuk büyütme, evini ısıtmak için	Benim hayatım sizinkinden daha başka
Ona da aynı adı taşıyan başka	Ben hayatımı kendimle yaşıyorum
Bir kadının adını vermişlerdir	Sözümü söyleyerek bütün dünyaya
O kadın da senin gibi kaderin	Benim arzularım, hayallerim çok
Ona yazdığı hayatı yaşamıştır	Uçuyorum bir dağdan öteki dağa

Verin benim adımla kız çocuklarına
Doğsun bir başkasında benim hayallerim
Sürüp gitsin bir kuşaktan öteki kuşağa
Onlarla yaşasın ümitlerim, sevinçlerim.

Şair bazı eserlerinde kadın olmanın türlü zorluklarından bahsetmeden geçemez. Mesela *Kadın Şair Olmak* (1985) başlıklı şiirinde, çeşitli iş kollarında ve kamusal alanda kadın olmanın zorluğundan söz ederken, kadın şair olmanın ise hepsinden daha da zor olduğunu söylemektedir. Kadın hem eve gelir getiren bir çalışan, hem evde yemek ve temizlik yapan bir ev hanımı, hem de çocuklarıyla ilgilenen bir bakıcıdır. Şair tam da ilham perisi gelmişken, masadaki beyaz kâğıda yazılmayı bekleyen dizeleri, eline kalemi alıp yazacağı sırada “karnım aç, yemek hazır mı”, “çocuk ağlıyor, bakar mısın” ve “ev soğumuş, kaloriferi açar mısın” gibi ilham perisini kaçıran sesleri zorluktan saymaz. Şaire göre asıl zorluk, sesle ifade edilmeyen ama “kadından şair olur mu” şeklindeki imalı bakışlarla duyguları kalpte hapsetmektir (Bayramuklanı, 2008, s. 121):

Çok zordur bir kadın için şair olmak
Oldurmamak ondan daha da çok zor
Kanatlanıp uçmaya hazırlanan bir kalbi
Uçmasına engel olup göğsünde tutmak.

Halimat Bayramukova *Kadın Eli* (1962) başlıklı şiirinde “kadın elinin değdiği her şey güzeldir” mesajını vermek suretiyle kadının samimi bir dokunuşla çevresini nasıl etkisi altına aldığını dile getirmektedir (Bayramuklanı, 2008, s. 126):

Bir çiftlikte bir kadının elleri
Bana bir bardak süt uzatmıştı
Bir yudum alınca onun ılıkliği
Yaz yağmuru gibi ferahlatmıştı içimi
İkinci yudum ise getirdi aklıma
Süt verenin süttten de ılık elini.

4.6. Kadının Cazibesi

Şaire göre belki de tarihin başlangıcından bu yana kadının değişmeyen tek bir isteği vardır; o da muhtemelen doğuştan gelen daima güzel ve genç kalma arzusudur. Kadınlar genç, sağlıklı ve güzel görünümlelerini korumak veya sürdürebilir kılmak için büyük çaba gösterirler. Bir kadın olarak şairin kendisi de bu durumun, bir kadının kendine has cazibesi ve dişil enerjiye sahip olmasından kaynaklandığını söyler. Şair bazı şiirlerinde kadının erkeklerle omuz omuza savaşan erkeksi tarafına işaret ederken, *Güzelliğini Koruyan Kadın* (1980) başlıklı şiirinde olduğu gibi kadını özelliklerinden bahsetmeyi de ihmal etmez (Bayramuklanı, 2008, s. 178):

Bu kadar güzel kalmak için
Ne yapıyorsun diye sormayın ona

Gençliğe sıkıca sarılıp, yaşlılığı
Geciktiren bu güzel kadına

Göremez, anlayamaz bir başkası
Gençlik ile yaşlılığın arasını
Güzel kadınlar ise mesafeyi
Korurlar alabildikleri için tadını

Güzelliğini koruyan bir kadına
Sadece iltifat edin, sormayın yaşını
Gençliği koruyup elde tutmanın
Elbet kendisi de biliyor sıkıntısını.

Güzellik algısı insan hayatında yer alan en önemli kavramlardan biridir. İnsanlar güzellik kavramına kadar çok değer vermişlerdir ki bunu yansıtmak, sergilemek hatta sonsuza kadar yaşatmak istemişlerdir. Sanat da özellikle bu estetikten ortaya çıkmıştır. Antik çağlardan itibaren beri başta heykeller olmak üzere pek çok sanat ürünü güzellik algısına dayanarak yaratılmıştır.

Halimat Bayramukova kadın bağlamında güzelliğin, bakan ya da bakılan ile ilgili değil, “bakış” ile ilgili olduğunu söyler. Ona göre kadın bağlamında güzellik değişken bir değerdir. Zamana, mekâna, toplum yapısına, bireyden bireye hatta bireylerin içerisinde bulunduğu psikolojik durumlara göre farklılık gösterebilir. Şairin bu görüşü *Çirkin Kadın Yoktur Dünyada* (1977) başlıklı şiirinde daha iyi anlaşılmaktadır (Bayramuklanı, 2008, s. 36):

Çirkin kadın yoktur dünyada
Bakmasını, fark etmesini bilene
Başkasına görünmeyen güzellik
Takılıverir erkeğin gözlerine

Zorluklara dayanmasını da bilir
Bilir sabretmesini de yeri gelince
Anneden daha güzeli var mı yavrusuna
Öyleyse çirkin kadın yoktur dünyada

Çark misali dönüyor dünya
Durmaksızın geçip gidiyor zaman
Çirkin kadın yoktur dünyada
Karşılaşır biriyle bahtından kaçan

Temizliyor yağmurlar yolları
Toza basmasını diye ayakları
Çirkin kadın yoktur biliyorum
Yanıdaysa erkek arkadaşı

Güneşin ışıklarıyla aydınlanan
Göğün altında, yerin üstünde
Çirkin kadın yoktur hiçbir zaman
Sevenlerin ve sevilenlerin gözünde

En kederli gününde bile tutmaz
Aşkını yüreğinden uzakta
Çirkin kadın yoktur kesinlikle
Güzelliği görmesini bilene.

5. Sonuç

Bu çalışmada çağdaş Karaçay-Balkar edebiyatının en önemli temsilcilerinden biri olarak kabul edilen Halimat Bayramukova'nın kadın merkezli şiirleri üzerinde tematik ve metin merkezli bir inceleme yapılmıştır. Bütün toplumcu-gerçekçi şairler gibi Halimat Bayramukova da şiirlerinde toplumun kadına yönelik geleneksel algısını eleştirmiştir. Şair eserlerinde; kızların başlık parası karşılığında küçük yaşta ve istemediği biriyle evlendirilmesi, kadınların sadece ev işleriyle sınırlandırılması ve dış dünyadan soyutlanarak eve hapsedilmesi, kız çocuklarının eğitimden mahrum edilmesi gibi konuları işlemiştir. Bazı şiirlerinde de toplumda eskiden beri süregelen, işlevini yitirmiş veya yarardan ziyade zararı olan başlık parası, çeyiz, dil tutma gibi bazı eski âdet ve gelenekleri kadın teması üzerinden eleştirmiştir. Şair bu tür eserlerinde kadını çaresiz ve sindirilmiş bir şekilde gösterirken, toplumun kadına olan geleneksel bakışını sert bir şekilde eleştirmekte ve haklı olarak toplumsal mücadelede ve çağdaşlaşma yolunda kadının en önemli unsur olduğunu söylemektedir.

Halimat Bayramukova'nın şiirlerinde kadın her zaman güçsüz ve kırılgan bir varlık olarak anlatılmaz. Tam aksine şairin pek çok şiirinde güçlü kadın imajı daha ön plandadır. Hatta bazı

şiirlerinde kadının fiziki gücünü ön plana çıkarmak suretiyle kadınların da fiziksel yönden de güçlü olduklarını ve bu bakımdan da erkeklerden geri kalmayacaklarını anlatır. Halimat Bayramukova'nın şiirlerinde güçlü kadın teması daha çok kahraman sovyet kadını üzerinden yürümektedir. Bunların bir kısmı savaşın seyrinde büyük rol oynayan ve önemli görevler üstlenerek canlarını vatan için feda eden kahraman Sovyet kadınına idealize eden şiirlerdir. Halimat Bayramukova şiirlerinde aile kavramının önemine ve özellikle çocukların yetiştirilmesinde en önemli pay sahibi olan annelerin yüceliğine dikkat çeker. Şair eserlerinde açık bir şekilde annenin kıymetini bilmenin ve ona her daim hürmet etmenin zamanımızda da korunması gereken güzel geleneklerden biri olduğunu ifade etmektedir. Şair kadınları olumsuz yönde etkileyen bazı eski adet ve gelenekleri sert bir şekilde eleştirirken; toplumun bütününe ilgilendiren bazı eski kadın davranış kalıplarının devam etmesi gerektiğini, aynı şekilde çocuk yetiştirmek konusunda da geleneksel aile yapısının muhafaza edilmesinin gerekliliğini vurgulamaktadır.

Halimat Bayramukova'nın sanat anlayışının oluşmasındaki en önemli bileşenlerden biri de kadın olmaktır. Şair insan olabilmenin en önemli hususiyetleri arasında bir insanın öncelikle başka bir insanı, özellikle de bir kadını sevebilme vasfının olması gerektiğini söyler. Bir kadın olarak şaire göre kadının kendine has bir aurası ve dışıl enerjisi vardır. Şair bazı şiirlerinde kadının erkeklerle omuz omuza savaşan erkeksi tarafına işaret ederken, bazı şiirlerinde de kadını özelliklerinden bahsetmeyi ihmal etmez. Halimat Bayramukova kadın bağlamında güzelliğin, bakan ya da bakılan ile ilgili değil, "bakış" ile ilgili olduğunu söyler. Ona göre kadın bağlamında güzellik değişken bir değerdir. Zamana, mekâna, toplum yapısına, bireyden bireye hatta bireylerin içerisinde bulunduğu psikolojik durumlara göre farklılık gösterebilir.

Kaynakça

- Adiloğlu, A. (2005a). *Sovyet Dönemi'nde Karaçay-Malkar edebiyatı*. Başkent Matbaacılık.
- Adiloğlu, A. (2005b). *Karaçay-Malkar Türkleri*. Başkent Matbaacılık.
- Akbayev M., Bayramukova H., & Kagiyeva N. (1965). *Karaçay poeziyası antologiyası*. Stavropol Kitab İzdatelstvo.
- Aleksiyeviç, S. (2002). *Nazi işgalinde Sovyet kadınları* (S. Güvenç & H. Ünlü, Çev.). Evrensel Basım Yayım.
- Aliyeva, F. (2018). *Halimat Bayramuk'un hayatı, edebî şahsiyeti ve mensur eserleri* (Tez No. 10188171) [Yüksek lisans tezi, Ege Üniversitesi]. YÖK Ulusal Tez Merkezi.
- Bayramuk, H. (1995). *İki kasım bin dokuz yüz kırk üç* (Y. Nevruz, Çev.). Ötüken Yayınevi.
- Bayramuk, H. (1916). *Kafkaslar ağıyor: 14 yıl* (Y. Nevruz, Çev.). Sebil Yayınevi.
- Bayramuklanı, H. (1941). *Ata curt üçün alga: Karaçay poetleni cırları*. Karoblmmilletizdatelstvo.
- Bayramuklanı, H. (1958). *Birinçi atlamla: Karaçay cazıvçulanı hıparları bla başba tilden köçürülgenle*. Karaçay-Çerkes Kitab İzdatelstvo.
- Bayramuklanı, H. (1959). *Süngen tavlaram: Nazmula bla cırla*. Karaçay-Çerkes Kitab İzdatelstvo.
- Bayramuklanı, H. (1963a). *Zalıhat*. Karaçay-Çerkes Kitab İzdatelstvo.
- Bayramuklanı, H. (1963b). Orayda. İçinde N. Kagiylanı (Ed.), *Orayda: Ateist temaga cazılğan zıatla*. (ss. 5-25). Karaçay-Çerkes Kitab İzdatelstvo.
- Bayramuklanı, H. (1969). *Cırla dedile tavlaram: Nazmula*. Stavropol Kitab İzdatelstvo.
- Bayramuklanı, H. (1977). *Ogur: Nazmula bla poema*. Stavropol Kitab İzdatelstvo.
- Bayramuklanı, H. (1990). *Ontört cıl*. Stavropol Kitab Basması.
- Bayramuklanı, H. (1996). *Caşavum: Avtobiografıyalı kitab*. Karaçay-Çerkes Kitab Basması.
- Bayramuklanı, H. (2008). *Cokdan bar bolub kalsam bir künde: Saylamala*. Elbrusoid.

- Bayramukova, H. (1957). *Lüblu ya jizn: Stihi*. Karaçayevo-Çerkesskoye Knijnoye İzdatelstvo.
- Bayramukova, H. (2008). *Tyoply liven nadejd*. Elbrusoid.
- Berberov, B. (2015). Tema voynı i mira v Karaçayevo-Balkarskoy jenskoy poezii. İçinde K. Dzamihov, A. Abazov, Z. Keşeva, D. Kumıkova & A. Tetuyev, (Eds.), *Yedinstvo narodov soyetsogo soyuzğa vajneyşiy faktor pobedi v velikoy oteçestvennoy voyne 1941-1945 (k 70-letiyu velikoy pobedi): Sbornik statey* (ss. 106-113). İzdatelskiy otdel KBİGİ.
- Hubıyları, O. (1957). *Cürek cırlaydı: Karaçay poetleni cırları*. Karaçay-Çerkes Kitab İzdatelstvo.
- Hubıyları M., Süyünçları A., & Laypanları K. (1976). *Ana literatura*. Stavropol Kitab İzdatelstvo.
- Karaları, A. (1996). *Karaçay literaturanı istoriyasını oçerki*. Karaçay-Çerkes Respublikanı Kral Kitab Basması.
- Karaları, A., & Borlakları, D. (1975). *Karaçay literatura*. Stavropol Kitab Basma.
- Karaları, A. & Borlakları, D. (1994). *Karaçay literatura*. Karaçay-Çerkes Respublika Kitab Basması.
- Karaları, A., Borlakları, D., & Karaları, Z. (2011). *Karaçay literatura*. OAO Poligraf-Yug.
- Karayeva, A. (1966). *Oçerk istorii Karaçayevskoy literaturı*. İzdatelstvo Nauka.
- Kobanları, H. (1957). *Taşa cürekden: Karaçay poetleni cırları bla nazmuları*. Kırgız Kral Basması.
- Kobanları, H. (1957). *Ciltinle: Karaçay cırçıları küvleri, nazmuları*. Kazah Kral Basması.
- Koyçuyev, A. (1995). *Sını i doğeri Karaçaya frontu*. Karaçayevo-Çerkesskoye Gosudarstvennoye Respublikanskoye Knijnoye İzdatelstvo.
- Makitov, S. (1956). *Çaşavubuznu bayragı*. Kırgız Kral Basması.
- Ordokova, A. (2001). *Lirika Halimat Bayramukovoy v kontekste razvitiya Karaçayevskoy poezii 60-80-h godov XX veka*. İzdatelstvo KÇGPU.
- Rahayev, İ. (1957). *Birge cırlayık*. Kırgız Kral Basması.
- Şaman, İ. (1997). Acı bir kayıp: Halimat Bayramuk (Y. Nevruz, Çev.). *Birleşik Kafkasya Dergisi*, (12), 16-18.

Ek

Halimat Bayramukova (1917-1996)

1931

1933

1937

1942

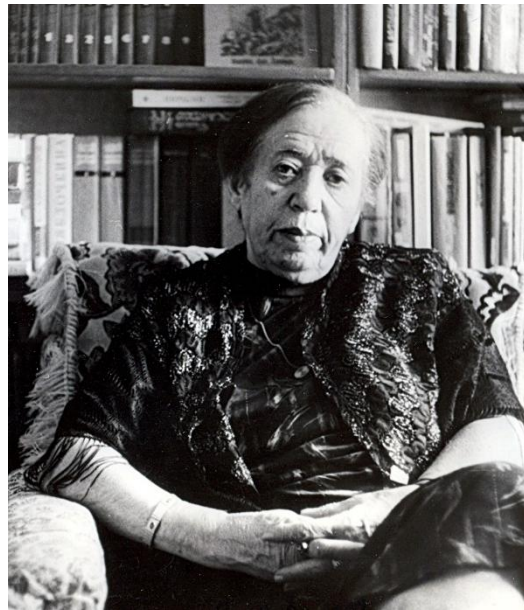
1973

1975

1978

1992